

Teo-Antropolojik Açından Yahudiliğin Dinî Etnik Oluşumu ve Üstenci Bakışa Etkisi *Religious Ethnic Formation of Judaism from Theo-Anthropological Perspective and Its Effect on the Supremacist Perspective*

İsmet Tunç* & Delila Elçe**

Öz

Yahudilik tarih boyunca seçilmişlik, ahit ve mabet unsurları ile ön plana çıkmış ve bu açıdan diğer dinlerden ayrılmıştır. Bu unsurlar Yahudi dinî geleneğinin temel kaidelerini belirlediği gibi siyasi ve kültürel yaşamın şekillenmesinde de belirleyici rol oynamıştır. Özellikle din ve kültür arasındaki ilişki incelendiğinde bu olguların zihin kodlarının inşasında ve kutsal kitap yazım ve yorumunda etkili olduğu görülmektedir. Süreç Yahudi ulusunun dinî ve etnik açıdan üstenci bir tavır takınmasıyla devam etmiştir. Yahudi tarihindeki göç, sürgün ve son yüzyılda uğranılan soykırım gibi büyük çaplı felaketler İsrailoğullarının günahlarının karşılığı olarak kabul edilmiştir. Ancak bu karşılık sonucunda seçilmişlik unsuru ile vaat edilen topraklara sahip olma ve diğer milletlere hükmetme hakkının elde edildiğine inanılmaktadır. Bu yöndeki inanç günümüzde İsrail'in Filistin topraklarına yönelik eylemlerinde belirleyici olmaktadır. Bütün bu süreçler bir arada incelendiğinde söz konusu zihin kodlarının inşasının tarihi arka planının anlaşılması kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Yahudi dini ve kültürü arasındaki ilişkinin teosentrik ve antropolojik açıdan nasıl yorumlanması gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda modern dönemlerde de görülen üstün ırk olma düşüncesinin bir anlamda seçilmişlik ile ilişkili olduğu tespitine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Dinler Tarihi, Yahudilik, Seçilmişlik, Üstenci Bakış.*

Abstract

Throughout history, Judaism has come to the fore with its elements of election, covenant and temple, and has been distinguished from other religions in this respect. These elements not only has determined the basic principles of the Jewish religious tradition, but also has played a decisive role in shaping political and cultural life. Especially when the relationship between religion and culture is examined, it is seen that these phenomena are effective in the construction of mind codes and the writing and interpretation of holy books. The process has continued with the Jewish nation adopting a religiously and ethnically supremacist attitude. Large-scale disasters in Jewish history, such as migration, exile and genocide in the last century, have accepted as compensation for the sins of the Israelites. However, it is believed that as a result of this response, the right to own the promised lands and rule over other nations was obtained through the element of election. This belief determines Israel's actions towards Palestinian lands today. When all these processes are

* Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi ABD. tuncismet@gmail.com, orcid.org/0000-0002-4767-8412

** Arş. Gör., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi ABD, (Ankara. Ü. Sos. Bil. Enst. Dinler Tarihi doktora öğrencisi) delilaelce10@gmail.com, orcid.org/0000-0001-5688-8350

examined together, it becomes easier to understand the historical background of the construction of the mind codes in question. Therefore, in this study, we tried to explain how the relationship between Jewish religion and culture should be interpreted from a theocentric and anthropological perspective. In this context, it is determined that the idea of being a superior race, which is also seen in modern times, is in a sense related to selection.

Keywords: *History of Religions, Judaism, Chosenness, Supremacist Perspective*

Extended Abstract

Judaism has always been one of the religions that attracts the most attention. The most fundamental feature that distinguishes Judaism from other religions is that it contains elements such as election, covenant and temple. These facts determine the basic principles of Jewish religion and tradition. At the same time, these elements have a wide place in the political and cultural life of the Jews throughout history. According to belief, God has made a covenant with the great Hebrew ancestor Abraham. The idea of election has a central place in Judaism, and there are sections about this election in the Torah. Events such as God's choosing of Abraham and his descendants and giving them the Canaan region play an important role in the formation of Judaism's identity. However, this issue of selection brings with it some uncertainties. For example, questions such as why Abraham or the Canaan region were chosen remain unanswered. Giving the Torah to the Israelites has resulted in rejection by other nations. This obliges the Jews to follow God's commands. Abraham, following God's commands, migrated to the Canaan region.

Abraham, following God's commands, has been migrated to the Canaan region. Throughout this period, Jews have always believed that they were protected by God. God has gave the Jews superiority over other nations as long as they kept the agreement. In this respect, he has blessed his Jewish ancestors for their domination over his people.

The important people who will lead the Jews have chosen by God as sinless in a predetermined manner. Especially being the first son is an important condition for being a leader of the Jews. However, Jewish tradition excludes people who are not firstborn sons from holiness for various reasons. Therefore, it is emphasized in the sacred texts that the agreement made with God is valid. In this respect, the reason for the great disasters such as migration and exile in Jewish history has been interpreted as the Jews going beyond God's command. This understanding is based on the fact that Jews must act collectively in order to achieve divine sovereignty. In this way, all the ways that the Jews tried to achieve success are considered legitimate in the sight of God. The most important example of this situation is what the Jews experienced as a result of their migration to the Palestinian region as a result of the genocide they suffered in the 20th century. As it is known, the idea of a superior race dominant in Europe necessitated the humiliation of races other than Europeans. In this respect, Jews have excluded and subjected to genocide. However, it seems that the practices carried out to ensure the existence of the Israeli state established in the Palestinian region are inhumane. However, this situation is legitimized by citing sacred texts and tradition as examples. It is not a problem that the Jews are the chosen race and that the lands to be owned by others belong to others in accordance with the covenant made with God. In fact, the belief that the kingdom of God would be established with the expected Messiah became a source of hope in the Jewish community, and the idea that other nations would be subject to the Jews with the coming of the Messiah became widespread. In this respect, the idea of election in Judaism constitutes one of the cornerstones of the religion. It has an important role in shaping the identity and relations of the Jewish community.

This idea made the Jewish community believe that it was in a privileged position and strengthened solidarity within the society. However, it also caused a feeling of superiority over other nations. As a result of all this, in the modern period, the ideology of Zionism influenced the Jewish society and encouraged Jewish immigration with the aim of establishing a state. However, the attitude of the established state of Israel towards the promised land shows that the idea of God's chosen community is continued in historical terms. This study aims to show that the reasons for the idea of Jews being the chosen race point to a conscious writing of history in the context of the sacred text. It is claimed that the idea of genocide against the Jews is parallel to the idea of election in the Jewish holy texts. In this context, due to the conditions of the period, it is important to interpret theological arguments anthropologically within the framework of the relationship between religion and culture. It is evident in the scriptures that the racial and identity formation of the Jews was culturally created by taking into account the conditions of the period. Today's state policies of the Jews are tried to be legitimized with justifications from the holy texts.

Giriş

Yahudilik Sami kökenli, monoteist karakterli ve bir ırka tahsis edilmesiyle her zaman ilgi çeken bir din olmuştur. Bilindiği üzere Yahudilik ahit, seçilmişlik, kutsal toprak ve bunun üzerinde inşa edilen mabet temelli bir dindir (Adam, 2015, s. 61-62). Yahudiliğin din ve etnik özellikleri bu olgular nezdinde birbirini destekler şekilde inşa edilmiş olup Yahudilikte din ve gelenek arasındaki ilişkinin ne kadar girift yapıda olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü Yahudi dinî geleneğinde yazılı ve buna bağlı olarak sürdürülen sözlü gelenek birbirini beslemiş, toplumsal psikoloji bakımından ortak zihin kodları oluşturacak şekilde bir hareket kabiliyeti geliştirmiştir.

Yahudi dinî düşüncesiyle şekillenen gelenek ve kültür, Yahudiliğin tarih sahnesine çıktığı zamandan bu yana kesintiye uğramamış bir “Yahudi kimliği” oluşmasını sağlamıştır. Bu durumun en temel nedenleri arasında Yahudiliğin seçilmiş ırk olma iddiasının inanlar tarafından imanî bir konu olarak telakki edilmesi yer almaktadır. Aynı zamanda ırka tahsis edilmiş bir mekân (arz-ı mevud), bu ırkı diğerlerine üstün kılacak bir kurtarıcı (mehdi-mesih) beklentisi ve yeniden kurulacak Süleyman Mabedi (kutsal mekan- *Bet Ha-mikdaş*) ile özlemi duyulan tanrısal düzeni inşa etme düşüncesi çoğu Yahudi'nin sözü edilen zihinsel kodların inşasının gereklileri olarak ön plana çıkmakta ve böylece kozmik alemin yeryüzündeki kalıcı izdüşümü olarak kabul edilmektedir (Eliade, 1991).

Yahudilik ve Yahudi geleneği, ilk ortaya çıktığı yer olan Yakındoğu kültürünün kesintisiz şekilde sürdürüldüğü coğrafyanın istisnasız pek çok özelliğini devam ettirmektedir. Üstenci bakışın modern dünyada hâlâ Yahudi ırkının ayırt edici yönü olarak yaşanan toprak parçası üzerinde tarihin derinliklerine vurgu yapılarak sürdürülmesi bunun en açık göstergelerinden biri olarak görülmektedir. Toplumsal-siyasal tüm tartışmalar nihayetinde kadim geleneğin teo-antropolojik bakışla günümüze taşındığını göstermektedir. Aradan geçen bunca zamana rağmen Tanrı ve kutsal kitap merkezli saf ırk ve seçilmiş topluluk olarak hâkim kültürün zihin kodlarını bir duvar gibi örnek elbette farklı açılardan değerlendirmeye değerdir. Ancak bu çalışma Yahudi inancı ve kültürü üzerinden üstenci

bakışın nasıl inşa edildiğini anlama çabası taşımaktadır. Bu bağlamda hakkında çok fazla çalışma olmasına karşın, Yahudiliğin teosentrik ve kutsal kitap merkezli bakışın yanında kültürel açıdan teo-antropolojik boyutla da incelenmesi farklı bakış açılarına kapı aralayacaktır.

Yahudi düşüncesinin tarihsel, dinî, kültürel başta olmak üzere farklı yönleri ile sömürgecilikle birlikte sanayileşmenin başladığı Avrupa'da beyaz ırkı üstenci, uygar, asil ırk ve din sahibi olarak gösteren anlayışları arasında bir zihin örtüşmesi olduğu bu çalışmada vurgulanacaktır. Bu açıdan Yahudi tarihi açısından üstenci davranışın modern zamandaki karşılığı olarak Avrupa ırkçılığı anlaşılmalı çalışılmıştır.

1. Antropolojik Açıdan Seçilmişlik ya da Modern Irkçılık

Yeryüzünde mensubu bulunan veya tükenen, ana dinî yapıdan ayrılarak ortaya çıkan yeni dinler, milli veya evrensel şeklinde pek çok din mevcuttur. Bu çeşitlilik karşısında hangi din doğruyu söylüyor veya tek bir doğru dinden söz edilebilir mi, dinlerin birbirine bakış açısı nasıl olacağı soruları sorulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla dinî çeşitlilik tanımlamasından hareketle *dinî kapsayıcılık*, *dinî dışlayıcılık* ve *dinî çoğulculuk* şeklinde teoriler geliştirilmiştir. Buna göre dinî kapsayıcılık, temelde doğru olan bir tane dinin var olduğu, ancak diğer din mensuplarının eksik inanca sahip veya hakikati bilmeyenler olarak kabul görüldükleri şeklinde tanımlanmaktadır. Dinî dışlayıcılık teorisine bakıldığında ise inanılan din haricindeki inançların yanlış olduğu, bu sebeple onların kurtuluşa eremeyecekleri düşünülmektedir. Bunun aksine dinî çoğulculuk anlayışında ise her din kurtuluşa giden farklı yolları barındırmaktadır (Demirci, 2000, s. 13; Yandell, 2014, s. 236). Bu anlayışlar çerçevesinde birilerinin ötekilerden farklı olduğu düşüncesi topluluklar ve topluluk dinleri arasında kalın çizgiler çizilmesine sebebiyet vermektedir. Yahudilik bu çizgilere sahip en eski geleneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yahudilikte seçilmişlik olgusu çoğunlukla Tanrı'nın Yahudi toplumunu diğerlerinden üstün tutma yönündeki ayrıcalığı ile din ve dinî alandaki literatür bağlamında söz konusu edilmektedir. Yahudilerin, seçilmişliği dinî gelenek bağlamında bağlayıcı hale getirmelerindeki saiklerin yaygın bir anlayış olarak antik dönem uygarlıklarında da olduğu görülmektedir. Her topluluk belli ölçüde kendi Tanrı ya da koruyucusu tarafından belli yerlere yerleşimleri konusunda cesaretlendirilmişlerdir. Tanrısal buyruğun dışına çıkılması durumunda kendilerini korkutucu bir sonun beklediği yönünde çeşitli inançlara sahip olmuşlardır. Bu şekilde özellikle yöneticiler tarafından hazırlanan kanunnamelerin ilahi kaynaklı olduğuna inanılmış ve bunların Tanrı ile yapılan bir tür ahit ya da sözleşme olduğu kabul edilmiştir (Hasanoğlu, 2019). Bazı toplumlar diğerlerinden daha üstün olduklarını çeşitli şekillerde deklare ederek, "öteki" düşüncesine sahip olmuştur (Güvenç, 1979, s. 20). Bu düşünce, insanlar arasında bir farklılık oluşturmuş ve iki çeşit insan olduğu fikrine yol açmıştır. İlk çeşit üstün, güçlü, seçilmiş ve dünya üzerinde özel bir kimliği olan grupken; diğeri ise ırkı, rengi, dili, dini, coğrafyası gibi özelliklerden dolayı öteki olmayı hak eden olarak düşünülmüştür. Ancak örneklerine göre, Yahudilerin dinî alanda daha yoğun ve kutsal metin yazımında fazlaca tekrarlarla kendilerini diğerlerinden

ayrıcılık ve üstün gören bir anlayışı yerleşik hale getirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu tür sınıflandırmalar aynı zamanda ayrıcalık kavramını da beraberinde getirmiştir. Örneğin Amerikan kültüründe üstünlük fikri hor görülse de beyaz tenli olmak ayrıcalık kazanmak için yeterli bir sebeptir (Güvenç, 1979, s. 249; 261). Daha gelişmiş ya da daha kültürlü olma düşüncesi, üstenci bakış açısının yerleşik hale gelmesine ve uzun süre başka toplumları sömürge olarak baskı altına almaya neden olmuştur. Bu bağlamda kullanılan *etnosentrizm* kavramı, kişinin kendi grubunun yöntemlerinin diğerlerinden üstün olduğunu düşünmesi tanımı ile birlikte aynı zamanda merkezci bir anlayışla kendi deneyimlerinden hareketle başkaları hakkında bir yargıya sahip olmaktır. Etnik üstünlükte diğer insanları yanlış, eksik veya yetersiz varsayma yönelimi mevcuttur ve çoğu zaman bu tür toplumlar bu varsayımın farkında değildirler (Barger, 2022). Bu düşüncelerin yerleşik hale gelmesinde antropolojik çalışmaların büyük etkisi olmuş ve bu çalışmalar çoğunlukla beyaz ırkı temsil eden Avrupalıların üstünlüğünü vurgulayacak şekilde yapılmıştır. Bu durumun en iyi bilinen örnekleri modern zamanlarda yaşanmış ve acı sonuçlar doğurmuştur (Özbudun vd., 2007, s. 21-64; Güvenç, 1979, s. 12).¹ Charles Darwin'in doğal seçim yoluyla evrim teorisinden etkilenen kuzeni Francis Galton, Büyük Britanya toplumunda ayrıcalıklı olduğunu düşündüğü bazı erkeklerin atalarını araştırmış ve onların başarılarını kalıtsal özelliklerine bağlamıştı. Onların yaratılıştaki ve bilişsel yetenekte diğerlerinden farklı olduğuna inandığı için çevrenin bir miktar etkide bulunmuş olma ihtimalini de düşünerek üstün olmanın mümkün olduğunu ifade etmişti (Hallanger, 2005, s. 2879; Özbudun vd., 2007). Bu doğrultuda Antropoloji, Avrupa toplumunda 15. yüzyıla kadar sadece yakın coğrafya hakkında bilgi sahibi olmak için kullanılmıştır. Avrupalıların "bilinmeyen" topluluklarla tanışmasıyla başta ırk konuları olmak üzere pek çok konuda evrimci bakış açısı antropolojinin hâkim yaklaşım tarzı olarak kabul edildi. Toplumlar arasındaki her türlü farklılık basitten karmaşığa giden bir hat üzerinden çeşitli kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Haviland et al., 2008, s.54).

Sosyal Darwinizm ve giderek yayılan sömürgecilik faaliyetleri ile antropolojik çalışmaların ırkçılık temalı olarak görünmesi Avrupa'da özellikle de Almanya'da doruk noktasına ulaşmıştır (Aydın, 2003, s. 51). Tarihin önemli kırılma noktalarından olan bu anlayışın saf ırk yaratma projelerinde Yahudilerin büyük bir bölümünün ayrımcılığa uğradığı kayıtlarda yer almaktadır. 20. yüzyılın büyük soykırımlarından biri olarak değerlendirilen bu durum, Almanya'da saf ırk düşüncesiyle toplumu başkalarından arındırma girişimlerinin bir sonucuydu. Bunun bir anlamda Tanrı, kutsal kitap gibi yaklaşımların yerine üstenci bir yaklaşım olarak sonuçları itibarıyla galip gelme düşüncesinin temel dayanağında aynılık gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamda Yahudi düşüncesindeki seçilmişlik ve üstenci tavır her ne kadar Tanrı ve kutsal kitap merkezli bir inanç olarak

1 19. Yüzyıl hâkim görüşü, Darwin'in düşünceleri ekseninde biyolojikten evrimden sosyal evrime geçişin görüldüğü bir yüzyıl olmuştur. Evrim basitten karmaşığa doğru giden bir süreç olarak algılanmış ve bu yaklaşım topluluklar arası farkların gerekçesi olarak başta bilim yaklaşımı olmak üzere, siyasal-politik alanda bir rehber görevi görmüştür. Buna göre ilkel/geleneksel topluluklardan modern/devlete doğru bir gelişim çizgisi fikri benimsenmiştir. İnsan ırkları beyazdan siyah ırka doğru sınıflandırılmış ve sömürge düşüncesi çoğunlukla bu yaklaşım üzerine geliştirilmiştir.

ortak bir hafıza oluşturmuşsa da modern dönemin antropolojik yaklaşımın savunduğu üstün ırk olma düşüncesiyle doğrudan benzerlik gösterdiği görülmektedir.

2. Yahudi Düşüncesinde Seçilmiş Soya Hazırlık Evresi: Kurucu İrade Olarak Geleneğin Üstenci Kökleri

İnsanlık tarihinin ne zaman başladığı bilinmese de ilk insanla birlikte kültürel faaliyetin başladığı yönünde yaygın bir antropolojik kanaat mevcuttur. İnsan yapıp ettiklerinden sorumlu bir varlık olarak kendilerinden önceki toplulukları çeşitli yönleriyle taklit ederek ya da onlardan edindikleriyle yaşamlarını devam ettirmiştir. Halkbilimsel anlamda hayatın tüm kazanımları geçmişten edinilen tecrübenin geleceğe taşınmasıyla oluşan kültürel bir süreçtir. Bu bağlamda toplumların geçmiş deneyimlerinde varlığı en erken gözlemlenen olguların başında din gelir. Dinlerin insan yaşamında büyük oranda kültürel kodlarla yer aldıkları bilinmektedir. Din temelde iki yolla kültürün bir unsuru olan gelenekle ilişkili olup sözlü ve yazılı olarak sürdürülmektedir (Tunç, 2020, s. 42).

Yahudi düşünce geleneği büyük oranda erken dönemlerde sözlü olarak aktarılmıştır. İbrahim ve onun soyundan gelen Yahudilerin, Mezopotamya kökenli bir kavim olarak çoğunlukla putperest ve politeist yapıdaki çeşitli inançlara sahip bir coğrafyada, Tanrı'nın ışığını takip ederek diğerlerinden farklılaştıkları şeklinde yaygın bir inanç mevcuttur. Mezopotamya kentlerinden Ur'da başlayan göçün Harran'a, oradan da İlahi emrin izinde Kenan bölgesine yönelmesi, Yahudilerin Tanrı'nın iradesi dışında bir gerekçeyle açıklayamadıkları bir süreçtir. Yahudi düşüncesinin kurucu doktrinleri, diğer toplumlar içinden seçilmiş bir topluluğun Tanrı'nın buyruğuna uyarak "ötekiler"den ayırt edilmesinin gerekçelerini bu şekilde açıklamaktadır. Böylece Yahudiler ilk olarak ataları İbrahim'in tanrısal işaretleri takip etmesi ve tek yüce Tanrı'yı bulmasıyla tüm Yahudilerin de bu ilahi emre mazhar olduklarına inanmaktadırlar (Yar. 11/31; 12/1-7). Bu, dinler tarihi açısından monoteist dinî geleneğin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla monoteist yönelme Yahudiler için Tanrı ile iletişimin bir parçası olmuştur. Bu iletişim sonucunda ilahî emir gereği farklı bir davranış geliştirip işaret edilen bir toprak parçası için harekete geçilmesi büyük bir övünç olarak dile getirilmektedir. Böylece İbrahim'in Yahudi geleneğindeki özel konumu yaratılış sürecinin başından itibaren büyük bir hassasiyetle "seçilmiş soya hazırlık evresi" şeklinde aktarılmıştır. Bu bağlamda Tevrat incelendiğinde oluşan soy bağı İbrahim'e kadar ilk oğul aracılığıyla ve günaha bulaşma ihtimali olmayan kişiler üzerinden aktarılmaktadır (Yar. 4-11; Meral, 2021, s. 14).² Yaratılış kitabının bu kısımları incelendiğinde ileride de ifade edileceği gibi günahsız bir soy için doğan Şit'ten itibaren kutsanmaya hak kazanan ve Tanrı nezdinde bir şekilde ilk oğul olan kişilerce seçilmiş soyun dayanakları oluşturulmaktadır. Aynı zamanda Yahudi geleneğinde seçilmiş soyun dayanakları Tevrat'ta kanunlaşana kadar Tanrı'dan Musa'ya ve ondan da Yeşu başta olmak üzere hahamlara kadar bir dizi taşıyıcılar aracılığıyla sorunsuz şekilde aktarıldığına inanılmaktadır (Adam, 1992, s.46).

2 Yaratılış kısmında İbrahim'e kadar gelen ata soy isimleri şu şekilde aktarılmaktadır: Adem-Şit-Enoş-Kenan-Mahalel-Yeret-Hanok-Metuşaleh-Lemek-Nuh-Sam-Arpakşad-Şela-Eber-Peleg-Reu-Serug-Nahor-Terah-Abram.

Seçilmişlik ve beraberinde gelen üstün ırk olma düşüncesi, tarih boyunca Yahudiliğin şekillenmesinde rol oynamıştır. Bu bağlamda Yahudiler için dinî açıdan iki tür insan vardır: Yahudi olan ve Yahudi olmayan. Yahudi olmayanlar da putperestler (avoda zarım) ve Nuhiler (Bney Noah) olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar. Bu çerçevede gelişen Yahudi kurtuluş anlayışında Nuhiler olarak kabul edilen dindar kesim için de kurtuluş umudu bulunmakta ancak onlar derece olarak Yahudilerle aynı kabul edilmemektedirler. Bununla birlikte Yahudilik sadece bir din değil aynı zamanda ırk ismidir de. Bu sebeple Yahudi olmak için Yahudi bir anne babadan veya en azından bir anneden doğmak gerekir. Kan bağı ile aktarılan bu soy bağı, Yahudiliğe geçen kimselerde nasıl olacağı sorusunu beraberinde getirmiştir. Yahudilik, bilindiği gibi misyoner karakterli bir din değildir. Ancak zaman zaman misyonerlik faaliyetleri de yapılmıştır. Tarihsel süreçte Yahudiliğe girmenin problem oluşturduğu düşüncesiyle olumsuz bir kanaat gelişmiştir. Rabbi Helbo mühtedilerin cüzamalı kadar zararlı olduğunu ifade etmiştir (Adam, 2017, s. 90-91). Bu sebeple mühtediler için zor şartlar getirilmiştir (Yevamot, 47a). Bununla birlikte Yahudiliğe geçenlerin aynı zamanda ırkını da değiştirmiş olduğu kabul edilmektedir. Böylece daha önce de vurgulandığı gibi Yahudilik sadece bir din olmayıp, Yahudi olan birinin saf ırkın bozulmasına da sebebiyet vermemesi gereklidir. Bu açıdan din değiştirenin ırk olarak da Yahudi kabul edilmesi önemli bir husustur.

Yahudiliğin sahip olduğu bu özellikler modern döneme kadar devam ettirilmiştir. Tarihi süreçte, etnik kökeni koruma ve üstün özelliği elinde tutmanın gururuyla hareket eden Yahudiliğin karşısında ortaya çıkan Hristiyanlık, artık bu durumu devraldığını iddia etmektedir. Yahudiliğin içerisinden ortaya çıkan bu hareket daha sonra ayrı bir din olarak varlığını devam ettirmiş ve Yahudi saf ırk düşüncesinden sıyrılmış ve Tanrının hizmetkârı olarak dünya topluluklarını doğru yola getirmekle kendilerini görevli görmüşlerdir. Gerçek anlamda güç elde eden ve Avrupa bölgesinin neredeyse tamamına kendini kabul ettiren bu din, Yahudileri Tanrı katili (deicide) olarak görmüştür. Yahudiler ise diasporada olduklarından ve Mesih gelmeden kutsal topraklarda egemen bir devlet kuramayacaklarından Hristiyan topluluklarda ve dünyanın çeşitli yerlerinde varlığını sürdürmüşlerdir.

İkinci dünya savaşından sonra, kültürel üstünlükle beraber biyolojik üstünlüğün kanıtlanması için çeşitli yöntemlere başvurulduğu daha önce vurgulanmıştı. Bu durum beraberinde Yahudi ırkçılığını ortaya çıkartmış ve Almanya'da Yahudilere karşı bir soykırım hadisesinin yaşanmasına sebebiyet vermişti. Ancak ilerleyen süreçte “kültürel hegemonya” kavramı ile özgürlükçü bir anlayış ve hareketlilik ortaya çıkmış, tüm halkların eşit olduğu ve saygıyı hak ettiği yönünde bir anlayış geliştirilerek biyolojik çeşitliliğin ırkçılık olamayacağı dile getirilmiştir. Savaşın beraberinde getirdiği göç hareketi karşısında yine Avrupa'nın tutumu görülür şekilde ırkçılık odaklı olmuştur. Bu bağlamda biyolojik ırkçılık yeniden yerini kültürel ırkçılığa bırakmıştır. Avrupa dışından gelen göçmenler için asimilasyon politikası yürütülmüş, yerli olan ve olmayan “öteki” düşüncesi her alanda baskın şekilde hissedilmiştir. Antisemitizmle başlayan ötekileştirme süreci sonrasında islamofobi ile devam ettirilmiştir (Uzunçayır, 2021, s. 167-175). Bu

bağlamda antisemitizm ve islamofobi arasında benzer bir “ötekileştirme” politikası olduğu söylenebilir. Bununla birlikte modern dönemin dinî ayrıştırmaya yönelik getirdiği bu iki kavramı ortak paydada buluşturan ve kökeni Hz. İbrahim’in ikinci eşi olan Hatice’ye dayanan “hacerizm/hagarizm”e de değinmekte fayda vardır. Hacerizm ilk başlarda Süryani kaynaklarda Müslümanlar için kullanılan bir kavramken daha sonraları Yahudi üstünlüğünü vurgulamakta kullanılmıştır (Uçar, 2019, s. 367-368; Crone-Cook, 1977, s. 8-9; vd.). Bu bağlamda Müslümanlar için kullanılan Hacerizm, saf Yahudi ırkının cariyeden olma ve kendi üstünlükleri karşısında daha aşağıda kalan üvey ırkına verilmiş bir isim olarak Yahudi geleneğiyle irtibatlandırılmıştır.

3. Tevrat’ta İsrailoğullarının Seçilmişliği

Yahudilik dininin ayırt edici özelliklerinden olan seçilmişlik düşüncesi, Yahudiliğin dini, siyasi, kültürel yaşam ve etkileşiminde ön plana çıkan bir unsur olmuştur. Yahudilikte bu düşüncenin oluşumu Tevrat’ta açıkça belirtilen ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Buna göre Yahudi büyük atası İbrahim, hâlihazırda sürdürmekte olduğu hayatını bırakarak Tanrı’nın isteği üzerine başka bir ülkeye gitmiştir. Gittiği bu yerde olası karşılaşacağı problemlere yönelik Tanrı’dan destek alacağı garanti edilmiştir (Yar. 12: 1-4).³ Bu garanti çerçevesinde kendisine vaat edilen Kenan bölgesinde başka bir halk yaşadığı ifade edilmesine rağmen yerleşebileceği söylenmektedir. Daha sonrasında ise kılık sebebi ile Mısır’a gittiğinde Avimelek’le yaşadığı olayda Tanrı tarafından seçilmiş olduğundan her ne kadar yalan söylemiş olsa da cezalandırmadan kurtulmuştur (Yar. 12: 10-20).

Bilindiği gibi Yahudilikte tarih, insanlık tarihi ve Yahudilik tarihi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. İnsanlık tarihi Hz. Adem’le başlatılıp Nuh tufanına kadarki kısmı içerirken; Yahudilik tarihi aslında temel olarak Nuh tufanından sonraya dayandırılmaktadır (Meral, 2021, s. 14). Çünkü Nuh’un tufan sonrasında üç oğlu ile arasında geçen diyalogda iki oğlunun gelecek ırklarının yüceltilip (Sam ve Yafet) bir oğlunun (Ham) ırkının da lanetlendiği görülmektedir. Yüceltilen bu ırklardan olan Sam aynı zamanda Yahudilerin de atası kabul edilmektedir.

Ancak daha öncesinden İsrailoğulları ve Tanrı arasındaki ilişki ve iletişim incelendiğinde Yahudiler açısından Tanrı, sadece Yahudilerin Tanrı’sıdır (Çık. 3:15-16). Diğer millet ve dinlerin Tanrı’sına karışmaz, kendi Tanrı’ları da sadece kendilerine özgüdür. Belki de bu sebeptendir ki Tevrat’ın daha yaratılış hikâyesi anlatılırken Tanrı’nın gök, yer, ay ve yıldızları yarattıktan sonra dinlendiği gün aynı zamanda Yahudiler için de dinlenme günü kabul edilmiştir. Bu dinlenme günü için kullanılan şabat kelimesi Arapça *sebt* kökünden “cumartesi”, “ara”, “dinlenme” gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, ناسر, 342). Bu anlamlarla bağlantılı olarak Tevrat’ta yaratılış hikâyesinde bugünün Tanrı için hem yaratma eylemine başladığı hem de bu eylemin bitip dinlenme gününe geldiği anlaşılabilmektedir. Böylece bugün Tanrı tarafından kutsanmıştır (Yar. 2:1-2).

3 RAB Avram’a, “Ülkeni, akrabalarını, baba evini bırak, sana göstereceğim ülkeye git” dedi, “Seni büyük bir ulus yapacağım, Seni kutsayacak, sana ün kazandıracağım, Bereket kaynağı olacaksın. Seni kutsayanları kutsayacak, Seni lanetleyenleri lanetleyeceğim. Yeryüzündeki bütün halklar, Senin aracılığınla kutsanacak.”

Bununla birlikte Yahudilerin Tanrı anlayışında göze çarpan unsurlardan biri de her zaman birinin diğerine tercih edilmesi durumudur. İlk insan çocuklarından Habil ile Kayın; Esav ile Yakup; İshak ile İsmail arasında bir seçim yapılmış ve iki kardeşten biri daima kutsanmıştır. Habil ile Kayın arasındaki çekişmede Kayın, kardeşini öldürmüş ve sonuçta günahkâr bir neslin atası olmuştur. Zira Kayın, Tanrı tarafından Aden'den kovulmuştur. Daha sonra ise Habil yerine bir soy devam etmesi için Şit dünyaya gelmiştir (Yar. 12: 1-3). Anlaşıldığı kadarıyla Yahudilik açısından günahsız yaşanması veya işlenmiş günahların Tanrı tarafından kutsanma sonucu silinmiş olması önemlidir. Çünkü bu şekilde saf ırk meydana gelebilmektedir. Şit'in doğum nedeni de bu şekilde yorumlanabilir. Bu noktadan hareketle Yahudi atası İbrahim'e kadar soy silsilesine bakıldığında Şit'ten sonra ilk oğul anlayışı ile devam ettiği görülmektedir. İlk oğul olma hakkı ileride anlatılacağı üzere bazen de çeşitli şekillerde haklı bir dayanak ile sonradan elde edilebilen bir unsur olarak görülebilmektedir.

Soy seçilmişliğinden sonra ise asıl seçilmişlik olgusunun Yahudi büyük atası kabul edilen İbrahim ile başladığı söylenebilir. Çünkü Tevrat'ta *“Şimdi RAB Avram'a şöyle dedi: Ülkenden, akrabanın elinden ve babanın evinden sana göstereceğim ülkeye git”* şeklinde geçen ifadelerde Tanrı, Avram'ı yani İbrahim'i belirlediği topraklara yönlendirmektedir. Hemen ardından ise *“Seni büyük bir ulus yapacağım, Seni kutsayacak, sana ün kazandıracağım. Bereket kaynağı olacaksın”* (Yar. 12: 1-3) cümlesi ile İbrahim ve soyunun Tanrı nezdinde farklı daha doğrusu seçkin bir konumda olacağı bildirilmektedir. Devamında gelen anlatımlarda Tanrı'nın, İbrahim'in soyundan gelenleri kutsayıp koruyacağı yani daima Tanrı himayesinde olacakları ifade edilmektedir. Böylece seçilmiş soyun nüveleri atılmış ve günaha bulaşmamış saf bir ırk oluşturulmuştur (Yar. 12:3).⁴

İbrahim ile yapılan bu anlaşmanın Yahudilik tarihinde ahit olarak özel bir konum kazandığı bilinmektedir. Dolayısıyla burada ahit konusuna değinilmekte fayda vardır. Anlaşma, verdiği sözde durmak anlamına gelen ahit; hukukî bir terim olarak tarafların yaptıkları anlaşmalara uyma zorunluluğu olarak *“söz vermek”* (Türkçe Sözlük, 2005, s.43; Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü, 01 Mart 2024) şeklinde tanımlanmaktadır. Dinî anlamına bakıldığında ise emir ve talimat özelliğini içinde barındıran bir yapıda olacak şekilde tarif edilmektedir. Böylece ahit kavramından, harekete geçirmek veya bir davranış beklentisi içerisinde olmak manaları çıkmaktadır. Bu konuda Abdurrahman Küçük (1988, s. 533), *“Ahidde hem yemin hem de kesin söz verme anlamı vardır. Yemin ahdin dinî ve kutsî yönünü, söz verme de ahlâkî yönünü teşkil eder”* şeklinde bir açıklama yapmaktadır. Küçük'ün bu sözünden hareketle Tanrı ile insan arasındaki ilişkide karşılıklı bir beklentinin olduğu yorumu çıkarılabilir. Bu bağlamda Tanrı gibi yüce bir varlığın yeryüzünden bir kısım insanla/insanlarla iletişime geçmiş olması onları ayrıcalıklı kılmaktadır. Dolayısıyla Tanrı tarafından seçilmiş olmak, Tanrı ile bir anlaşma

4 “Seni kutsayanları kutsayacak,
Seni lanetleyeni lanetleyeceğim.
Yeryüzündeki bütün halklar
Senin aracılığınla kutsanacak”

içerisinde olmak olarak çeşitli şekillerde inanç ve uygulamalara yansımıştır. Örneğin Nuh, Tanrı tarafından seçilmiş biri olarak günahattan uzak durmuş, çağının insanların yaptığı hataları yapmamıştır. Dolayısıyla Tanrı'nın beklentilerini karşılamış olmasından ötürü cezalandırmadan kurtulmuştur. Nuh'un kavminin Tanrı'nın emir ve buyruklarını yerine getirmemelerinden kaynaklı cezalandırılması söz konusu olmaktadır. Böylece Tanrı ile insan arasındaki anlaşma sonucu, Tanrı'nın desteği ve korumasında olanların kurtuluşu; diğerlerinin ise bu bilgiden mahrum ve yanlış inançlara sahip olduklarından cezalandırılmayı hak etikleri düşünülmektedir.

Yukarıda söz edildiği üzere bir ırka tahsis edilen Yahudilik milli bir dindir. Bu bağlamda İbrahim ile yapılan ahit de milli bir özellik taşımaktadır. Yahudi tarihine ve kutsal kitaplarına bakıldığında İbrahim'le yapılan bu anlaşma seçilmişlik ülküsünü beraberinde getirmektedir. Bu ülkünün sembolü olarak da İbrahim'in soyundan geldiklerini vurgulayan İbrani isimlendirmesi kullanılmaktadır (Bayrakdar, 2016, s. 25).

İbrahim Ur şehrinde dünyaya gelmiş ve daha sonra Harran'a göç etmiştir. Harran'da yaşadığı süreçte Tanrı ona Kenan ülkesine gitmesini emretmiştir (Aydın, 2008, s. 164). İbrahim ve soyuna verilen Kenan bölgesi Yahudi dininde *vaat edilmiş topraklar* düşüncesinin kaynağıdır (Yar. 12). İbrahim vaat edilen topraklara gittiğinde ise toprakları nasıl alacağını Tanrı'ya sormuş ve Tanrı ondan sunak hazırlamasını istemiştir. *Brit beyn ha-Batarim (Parçalar Arası Anlaşma)* denilen bu olayda İbrahim Tanrı'ya sunmak için düve, keçi, koç gibi hayvanları kurban olarak kesmiştir (Meral, 2021, s. 15; Yar. 15). Sonrasında İbrahim Filistin bölgesine yerleşmiştir. Bu anlaşmanın neticesinde Tanrı geniş alanı İbrahim ve soyuna vaat etmiştir (Yar. 15:18-21; Yar. 17:9-14).

İbrahim'in eşi Sara'nın kısır olmasından kaynaklı çocuğunun olmadığı bilinmektedir. Bunun üzerine İbrahim cariyesi Hacer'den çocuk sahibi olmuştur. Ancak daha sonra Tanrı'nın mucizesi ile Sara (Sare) yaşı geçmiş olmasına rağmen çocuk sahibi olabilmıştır. Sara'nın doğurduğu İshak, Yahudiler için ikinci büyük ata olarak kabul edilmektedir. Seçilmiş halk olma özelliği İshak üzerinden devam etmiştir. Çünkü Tevrat'a göre Tanrı İbrahim'in soyunu İshak'la yücelteceğini bildirmiştir (Yar. 21:12). İsrailoğulları sahip oldukları soy hattının İshak ile devam etmesini, doğrudan Tanrı'nın müdahalesi ile meşrulaştırmaktadırlar.

Seçilmişlik konusunda bir diğer önemli husus ise Yahudi kültürü açısından ilk oğul olmak durumudur. Yahudilikte ilk doğan erkek çocukları aile için kutsal görevlerin taşıyıcısı ve devam edicileridir. İlk erkek çocuklar Tanrı'ya adanmış olup O'nun hizmetini devam ettirmekle görevlidir. (Yar. 17-22).⁵ Yahudi inancına göre ilk doğan erkek çocuk kutsanma hakkını da elde etmektedir. Yahudi tarihinde İshak'ın Esav ve Yakup isminde

5 İlk olmak, tanrıya kurban olmak ile eş değer bir özellik taşımaktadır. Zira ilk insan neslinden Habil, Tanrıya kurban sunmak için sürüsünden ilk doğan hayvanları getirmiştir. Bu durum insan çocukları için olunca İsraililerin soyunu dayandırdıkları İshak üzerinden farklı bir boyut kazanmaktadır. Bilindiği gibi cariyeden olan İsmail, ilk ve kutsal oğul olma hakkını elde edememiştir. Ancak İshak, İbrahim'in eşinden olduğu için ilk oğul olma hakkına sahiptir. Tanrı, bu durum karşısında İshak'ın kurban edilmesini istemiştir. İbrahim bunu tam yapacağı sırada ise Tanrı onun inanç ve korkusundan emin olduğu için bir koç göndermiş ve bu koç İshak yerine kurban edilmiştir. Böylece insan kurbanı yerine hayvan kurban edilmiştir.

iki oğlunun varlığından söz edilmektedir. İkiz olarak dünyaya gelen bu çocuklardan ilk doğan Esav olmasına rağmen Yakup babasını kandırarak ilk oğul olma hakkını elde etmiştir. Ancak Tevrat'taki anlatımda Esav ilk oğulluk hakkını küçümsemiş ve kutsanma hakkını bir çorbaya satmış olarak tasvir edilmiştir (Yar. 25:29-33). Bu sebeple aslında Esav, Tanrı'nın ilkelerine karşı suç işlemiş görünmektedir. Devamında ise annesinin Yakup'u yönlendirmesi ile O, kardeşi Esav'ın kılığına girerek babasını kandırmıştır. Bu süreçte annesi ile geçen konuşmada *"Belki babam beni hissedecek ve ona alaycı biri gibi görüneceğim ve üzerime bereket değil, lanet getireceğim"* (Yar. 27:6-28) diyerek bu kandırmaca hakkında şüpheye düşmektedir. Ancak sonrasında annesinin laneti kendi üzerine aldığı söylemesi ile bu durumu kabul etmektedir. Böylece annesinin bu sözü ile Yakup'un aklanması da söz konusu olmaktadır. Çünkü Yahudiler kendi soylarının Yakup'tan yani ilk oğul olarak kutsanan çocuktan geldiğini öne sürmektedirler.

Yakup'un saygın ve kutsal nitelikli bir Yahudi atası olması için gerçekleştirdiği eylemlerin gerekçeleri bilinçli şekilde Tanrı'nın müdahalesi ve çeşitli mucizelerle desteklenmiştir. Yakup dönemin toplumsal yaşamında ve kültüründe gayri ahlaki sayılacak eylemlerden sonra Tanrı ile güreşerek yeniden ve arındırılmış şekilde yoluna devam etmiştir (Yar. 27-33). Böylece Yahudi tarihi açısından en önemli üstenci tavır sayılabilecek gerekçelerinden biri olarak Tanrı ile güreşme hadisesi yaşanmıştır. Bu açıdan Yakup'un Esav'a olan husumeti, dayısının yanına gidişi ve dönüş yolunda Tanrı ile güreşerek İsrail adını alması bu açıdan bilinçli bir kutsal kitap ve tarih yazımına işaret etmektedir.

İbrahim ile yapılan ahitten daha kapsayıcı nitelikte olan ve Yahudi literatürde *10 Emir* olarak bilinen ahit uyulması gereken 10 temel akideyi de içermektedir. Bu unsur sadece bir iman meselesi değil Yahudi kimliğinin oluşmasında da önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte Yahudilik dininin klasik özelliği olan seçilmişlik unsurunun da resmen başlangıç noktası olmaktadır. *"Benim için kohenler krallığı, kutsal kavim olacaksınız"* (Çık. 19/6; 16/26) cümlesinden de anlaşıldığı gibi Yahudiler, Tanrı karşısında artık özel bir konum kazanmışlardır (Çık. 16:23).

Tüm bunlara ek olarak bu dinin İsrailoğullarına verilmesine karşılık Tanrı bazı sembolik isteklerde bulunmuştur. Çıkış bölümüne bakıldığında en önemli sembol olarak bir tapınak yapılması isteği karşımıza çıkmaktadır (Çık. 25/8).⁶ Bu istek aynı zamanda Yahudilerin mabet ülküsünün de temelini oluşturmaktadır. Yahudilik *ahit*, *seçilmişlik*, *kutsal toprak* ve *mabed* temelli bir din olarak mabedin belli bir soydan gelen biri tarafından yapılacağı belirlendiği için seçilmiş olmanın önemi daha da ön plana çıkmış olmaktadır. Mabedin inşa edilmesi için Davut işe koyulacağı zaman Tanrı bu görevi onun soyundan gelecek bir kralın (Süleyman'ın) yerine getireceğini bildirmiştir (2. Sam. 7:10-14). Daha sonrasında krallığa Süleyman geçmiş ve bahsedilen kişinin Süleyman olduğu anlaşılmaktadır (1. Kral. 5:1-5) Davut ile yapılan anlaşmanın en önemli özelliği mabedin onun soyundan birinin yapacağı sözüdür (2. Sam. 7:10-14). Bu durum Davut ile birlikte soyunun da kutsandığının açık bir göstergesi olmaktadır.

6 *"Aralarında yaşamam için bana kutsal bir yer yapınlar."*

Tanrı ve Davut arasındaki bu anlaşma aynı zamanda Yahudiler ile Tanrı'nın ilişkisinin daha yakınlaşması anlamına gelmektedir. Çünkü Baba-Oğul ilişkisinin yaygın olduğu antik çağdaki pek çok kültürde görüldüğü gibi Yahudi kültüründe de bu durum Davut ile ortaya çıkmıştır (Duygu, 2018, s. 160). Öyle ki Mezmurlar 82:6'da geçen ifadede, *hepiniz Yüceler Yücesinin oğullarısınız* denilmekte ve yine aynı kitabın 89:27. bölümünde *"Bana şöyle seslenecek: Sen benim Babamsın, Tanrımsın ve kurtuluşumun kayasısın."* ifadesi geçmektedir. Bu ifadelerden önceki kısımlara bakıldığında Davut'un yüceltildiği, seçili kul olarak kutsandığı ve mesh edildiği görülmekte, düşmanlarının ise bizzat Tanrı'nın eliyle cezalandırılacağı ahde konu olmaktadır (Mez. 89: 21-24). Dolayısıyla Yahudilerin nezdinde Davut Tanrı'nın seçtiği üstün ırk özelliğini elde ederek Tanrı'nın oğulları olarak ayrıcalık kazanmış olmaktadır.

Yahudiler açısından korunduğuna inanılan saf ırkın sürgün döneminde farklı milletler içinde yaşama, evlilik, ticaret, kölelik gibi durumlardan dolayı bozulması söz konusu olmuştur. Saf ırkın yeniden oluşturulması için Babil sürgünü dönüşünde Ezra'nın getirdiği yeni reformlarla yabancılarla evlilik yasaklanmış, hâlihazırda evli olanların ise boşanmaları istenmiştir (Addis, 1906, s. 265-266). Tesniye 7. bölümde Tanrı'nın İsraililerin karşılaştığı yabancılarla evliliklerinin yasaklanması (Tes. 7: 1-4) ise ırk ve etnik saflığın korunması için bir önlemden ziyade; Tanrı ile yapılan ahit gereği yeniden putperestliğe dönüşe imkân verecek her türlü tehlikenin bertaraf edilmesi şeklinde yorumlanmıştır (Kutsal Kitap, 20 Mart 2024). Böylece Yahudi ulusu ancak başkalarına karışmayarak Tanrı'nın öz ve hakiki halkı olarak; diğerlerinden ayrı ve temiz kalacaktır. Yine Ezra'nın asıl olarak saf ırkı korumak ve bu yönde aldığı kararlar Samirileri de Yahudi kabul etmeyerek dışladığı görülmektedir.

Ezra'nın Yahudi ırkını korumadaki hassasiyetinin modern modern araştırmacılar için de rehber niteliğinde olduğu ya da onların da atalarıyla aynı hassasiyet içinde bulundukları söylenebilir. Nitekim Yahudi kabilelerin de içinde bulunduğu Mezopotamya ve daha geniş anlamda Ortadoğu coğrafyasında savaş, göç ve buna bağlı olarak sürekli yer değiştirme gibi nedenlerle başka ırklarla karışma olasılıklarının olmadığı antropoloji ışığında Eski Ahit üzerine yapılan çalışmalarla kanıtlanmaya çalışılmıştır. İbrani kabilelerinin teokratik bir ulus olarak sağlam bir kimlik edindiği ve din alanındaki katkılarının benzersiz olduğu görüşü antropolojik ve etnografik bakış açısının sonucu olarak sunulmuştur (James, 1935, s.4).

Örneklerden anlaşılmaktadır ki; Yahudi ulusunu diğerlerinden ayırma ve seçkin konuma getirmek için kabile içi dayanışma duygusunun güçlendirilmesine karşın kabile dışı ilişkilerde herhangi bir ilke benimsenmediği gibi diğer kabile, topluluk ya da devletlerle uyum içinde olma da tavsiye edilmektedir. Örneğin 10 Emir'den biri olan *"komşunun hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin"* ve *"çalmayacaksın"* buyruklarına rağmen Çıkış 3:22'de *"ama her kadın komşusundan ve evinde misafir olan kişiden gümüş takılar, altın takılar ve giysiler isteyecek; ve bunları oğullarınıza ve kızlarınıza vereceksiniz; ve Mısırlıları yağmalayacaksınız."* ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla bu hüküm sadece bir Yahudi'nin bir Yahudi'yle ilişkilerinde geçerlidir. Benzer bir durum da Tesniye'de Yahudiler için koşer

olan yiyeceklerden bahsedilirken, kendilerine haram olan leşlerin, diğer din ve milletteki insanlara verilebileceği ifadesidir (Tes. 14:21; Kurt, 2010). Yine Yahudi ulusunun bariz şekilde diğerlerinden üstün olduğu düşüncesi Tevrat'ın pek çok yerinde doğrudan ifadelerde yer almaktadır. Örneğin Nehemya kitabında çok sert ifadelerle Yahudi olmayanlarla olan iletişim ve ilişkilerinden dolayı eleştiriler getirilmektedir. Yahudiler sadece Tanrı'nın toplulukları olarak tanımlanmakta ve başkaları dışlanmaktadır. Ezra'nın daha önce aldığı önlemlerin benzerleri alınarak seçilmiş ırk anlayışı korunmaya çalışılmaktadır (Neh., 13/1-31).

Yahudi kutsal metinlerinde Yahudilerin ötekilerden üstünlüğünü belirten çok kesin uygulama tavsiyeleri de mevcuttur. Örneğin Yahudilere köle yapılacaklar tarif edilirken yabancı olanların çocuklarının köle olarak sahiplenilebileceği hatta onların miras gibi kendi çocuklarına da bırakılabileceği ifade edilmiştir. Böylece yaşam boyu kölelik meşru kabul edilmiştir (Lev., 25/44-46). Yahudi düşüncesinde köleleştirme algısı hem kutsal metinlerde geçtiği gibi geçmişe yönelik ifade edilmekte hem de gelecekteki refah hayatın temel unsurlarından biri kabul edilmektedir. Bu bağlamda toplumsal psikoloji açısından Yahudi yaşamında derin izler bırakan yerinden olma, sürgün edilme, göç etme gibi toplumsal hareketliliğin intikam duygusunu güçlendirdiği görülmektedir. Özellikle kutsal metinlerde geçen yer ve krallıklara yeniden sahip olmanın nihai hedef olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu düşüncelerin gerçekleşmesi güçlü bir devlete sahip olmak ile mümkündür ve bu da Mesih düşüncesini Yahudilerin zihninde canlı tutmaktadır. Mesih'in geldiği dönem yani ahir zamanla ilgili anlatımlara bakıldığında, bu süreçte Tanrı'nın krallığının kurulacağı ve diğer milletlerin Yahudilere tâbi olacağı yani başkalarının köleleştirilmesi inancı bulunmaktadır (Sef. 3:9). Mesih'in gelişi ile İşaya 61. bölümde ifade edildiği gibi “...ama size RAB'bin rahipleri adı verilecek; insanlar sizi Tanrımızın hizmetkârları diye adlandıracak; Milletlerin zenginliğini yiyeceksiniz ve onların görkeminden keyif alacaksınız” (İşaya 61:6) denilerek köleleştirme ile intikam alınacağı bildirilmektedir.

Kutsal metin ve tefsirlerinden Yahudi halkının yeryüzünde asla yok olmayacağına yönelik anlatımlar da söz konusudur. Yeremya bölümündeki anlatılara bakıldığında Yahudiler için “zeytin ağacı” benzetmesi olduğu ve onlara bu ismin verildiği görülmektedir. Bu benzetme zeytin ağacının yaprak dökmemesi gibi Yahudilerin de karşılaştıkları felaketler karşısında yok olmayacağının ifade edilmesine yöneliktir. Fırtına ile karşılaşmaları ise daha önce de ifade edildiği gibi işledikleri günahlardan dolayı sürgün, göçe zorlanma, kutsal topraklardan uzak kalma cezalarına karşılık gelmektedir. Buradaki temel vurgu ise Yahudi halkının ne yeryüzünde ne de ahirette yok olmayacağı vurgusudur. Yahudi halkının günah işlemesi halinde bile ancak acı çekerek iyi yollara döneceği yer almaktadır (Yeremya 11:16-17; Menahot 53b: 12).

Yahudilerin, Yahudi oldukları için tanrı tarafından farklı bir kategoride olmaları farklı açılardan anlatılmıştır. Gerek dünya hayatında kendilerine kutsal bir toprağın tahsis edilmiş olması, gerek tanrının seçkin kulları olarak zamanı geldiğinde yeryüzünde hâkim halk olacakları inancı belirgin bir şekilde ahiret inancına da yansımıştır. Örneğin yeni

ayın yenilenmesi ve kutsanması gibi İsrailoğulları da ahirette (gelecek dünyada) yenilenip kutsanacaktır, çünkü Tanrıları kutsaldır (Lev. 19:2; ed. Gerald, 1916, 51:1)

4. Seçilmişlik Bağlamında Tanrının Hizmetkârları ve Kölelik Algısının Günümüz Etkileri Üzerine Tartışma

Geçmişin derinliklerinden modern döneme uzanan süreç göstermektedir ki; Yahudiler birlikte yaşadıkları “ötekiler”den farklılaşmışlardır. Yukarıdaki ifadelerde vurgulandığı gibi bu konudaki başarı din sayesinde olmuştur (James, 1935). Yahudi dinî anlayışının merkezinde ise otoriter bir karaktere sahip olan Yahudi Tanrısı yer almaktadır ve Tanrı muhatap kitleyi kendisi belirlemiştir. Fakat bu belirlemenin nasıl olduğu konusunda muğlaklıklar söz konusudur. Hem Tevrat hem de Midraşlarda Tanrının İsrailoğullarının arasında yaşadığı, kendisi için kutsal bir yer yapılmasını istemiştir. Bunu İsrailoğullarının Tanrısı olduğunu tekrar ederek hem onların güvenini kazanmaya hem de onların ayrıcalıklı olduğunu vurgulamaya çalışan bir tanrı tasavvuru göze çarpmaktadır. Kral çiftçi benzetmesi ile açıklanan bu kısımda kralın bahçe sahibi olması, çiftçilerin de bu bahçeyle ilgilenmesi Tanrı ve İsrailoğulları arasındaki ilişkiye benzetilmektedir. Ancak bu durumun nedeni anlatıların ne öncesinde ne de sonrasında aktarılmamaktadır (Çık. 25:8; Lev. 26:12; Sifra, Bechukotai 3:3-4). Başka bir örnek de İbrahim’in seçilmesi ile ilgilidir. Tanrı’nın, herhangi bir özelliği, ayırt edici nitelikleri belirtilmeden İbrahim’i neden seçtiği soru işareti taşımaktadır. Yahudilikte ahit geleneğinin tarihsel anlatısında bu kısım bir boşluk yaratmaktadır. Bir başka soru işareti de Kenan bölgesinin seçilmesiyle ilgilidir. Buna göre Nuh’un oğullarından olan Ham’ın babasını uygunsuz halde görmesi ve bundan hoşnut olmayan Nuh’un Ham’ın soyunu lanetlemek için oğlu Kenan üzerinden beddua etmesi hadisesidir. Ancak Kenan’a beddua edilmesinin nedeni ifade edilmemektedir. Ancak bu beddua sonucuna göre Kenan toprakları ve Kenan soyundan gelen insanlar Yahudi bakış açısıyla doğuştan lanetli, ilahi açıdan kirlidir. Bu sebeple o toprakların İbrahim’e verilmesi meşrudur. İbrahim ve soyunun herhangi bir hak, mülkiyet edinme olmaksızın bölgeye sahip olmaları Tanrı tarafından gökten indirilmiş bir fırsat ve ayrıcalıktır. Çünkü İsrailoğulları Tanrı tarafından herhangi bir gerekçe olmadan saf ve temiz bir ırk olarak tarihlerine devam etmiş; diğer ırklar için ise lanetlenmiş ve köle olmaya uygun olduklarına yönelik teolojik gerekçeler oluşturulmuştur. Benzer bir diğer belirsiz seçilme durumu da yukarıda da ifade edildiği gibi Yakup’ta görülmektedir. Yakup’un İsrail lakabını alması ve Tanrı tarafından seçilmesinin herhangi bir gerekçesi belirtilmemiştir. Aksine önceki anlatılarda babasını kandıran, kaçan, günah işleyen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu türden teolojik alt yapılardan biri olarak değerlendirilebilecek bir husus da Tevrat’ın İsrailoğullarına verilmesi ile ilgilidir. Buna göre Tevrat daha önce diğer milletlere teklif edilmiş ancak onlar, “öldürmeyeceksin”, “çalmayacaksın” gibi hükümlerden dolayı bunu reddetmişlerdir. Ancak İsrailoğulları herhangi bir itirazda bulunmayarak Tanrı’nın emirlerini kabul etmişlerdir. Dolayısıyla diğer halklar Tanrı’nın kendilerine teklif edilen bu emirleri reddettiklerinden dolayı Yahudilere verilen her emrin uygulanması

noktasında onlara boyun eğmek zorunda görülmüşlerdir. Böylece köleliğin teolojik olarak meşrulaştırıldığı, bu dinin kutsal kitabı indirilmeden önceki döneme kadar geri götürüldüğü şeklinde yorumlanabilir. İsrailoğulları açısından bakıldığında bu durum insanlığa hizmetkârlık olarak tanımlanmaktadır. Çünkü Tanrı ile yapılan bu anlaşmaya göre milletler nihayetinde Yahudiliğin doğru yol olduğunu anlayacaklardır (Eisen, 1951 s. 13-15). Farklı bir anlatıma göre ise “İsrail, Tanrı’dan Tevrat’ı aldığı anda, diğer milletler onları kışkırdılar ve şöyle dediler: “Bunlar neden Allah tarafından bu kadar milletin içinden seçilmiştir?” Ama Tanrı onların ağızlarını kapattı ve şu cevabı verdi: “Bana aile kayıtlarınızı getirin, çocuklarım da aile kayıtlarını getirsinler.” Uluslar ailelerinin saflığını kanıtlayamadılar, ancak İsrail kusursuz bir şekilde ayakta kaldı, aralarındaki her adam kendi saf soyunu kanıtlamaya hazırды, böylece uluslar İsrail’in aile saflığını övmeye başladılar; bu da Tanrı tarafından Tevrat ile ödüllendirildi.” (Ginzberg, 1909, 3:4). Böylece Tevrat’ın İsrailoğullarına verilmesinin temel nedenlerinden biri olarak saf ırkın korunmuş olması gösterilmektedir.

Yahudi geleneğindeki üstenci bakış açısının modern dönemde en büyük etkisi, 1948 yılı itibarıyla paradigma değişikliğine gidilerek devam ettirilmiş olmasıdır. Bu anlayış günümüzde Siyonizm ideolojisi olarak bilinmektedir. Yahudilerin kutsal metin temelli vaat edilmiş toprak anlayışı onların aynı zamanda devletsiz kalmasına da sebep olmuştur. Böylece farklı coğrafyalarda yaşamak zorunda kalan Yahudilerin yaşadıkları zorlukları aşmak için ve antisemitizme bir çözüm olarak Siyonist düşüncesi Theodor Herzl tarafından ortaya atılmıştır. Herzl’e göre antisemitizm kökü kurutulamayacak bir fikir oluşumdur, bu yüzden bir Yahudi devletinin kurulması gerekir (Herzl, 2014, s. 73).⁷ Herzl, söylemlerinde tarih ve üstenci bakış için “toplumumuzun ırkı kendine özgüdür; biriciktir; çünkü biz sadece babalarımızın inancıyla birbirimize sıkı sıkıya bağlanmışız” (Herzl, 2014, s. 158) diyerek din ve kültür birlikteliğine vurgu yapmıştır.

1897’de bu amaç ve düşünceyle toplanan kongrede siyonizmin ilk adımları atılmıştır. Siyonist hareketin temel hedefleri ise 4 maddede şu şekilde açıklanmıştır: (i) Filistin’e Siyonist (Yahudi olarak adlandırılan) göçün teşvik edilmesi, (ii) Uygun araçlarla “Tüm Yahudiliğin örgütlenmesi ve bir araya getirilmesi”, (iii) “Yahudi ulusal duygu ve bilincinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi”, (iv) Siyonizmin amaçlarına yönelik “Hükümetin rızasının alınması” yönünde adımlar atılması. Bu hedefler, “Siyonizmin amacı, Yahudi halkına Filistin’de kamu hukukuyla güvence altına alınmış bir yuva yaratmaktır” şeklinde formüle edilmiştir (Husan, 2014, s. 967). Böylece Filistin, Yahudi kolonisinin hedef bölgesi haline getirilmiştir. Daha sonrasında ise belirli tarihlerde Yahudi nüfus sayısının bu amaçla artırıldığı görülmüştür. 1917’de Filistin’de 56.000 Yahudi, 644.000 Filistinli Arap varken 1922’de Yahudiler 83.794, Araplar 663.000 olmuştur. 1931’de ise Yahudilerin sayısı 174.616, Araplarınki 750.000 sayısındadır (Hadawi, 1991, s.48).

7 Yeni yerleşim için Filistin topraklarının seçiminde tarih, din ve kültür ekseninde bir gerekçe sunulmuştu. Yahudilerin yeni yerleşimleri için Filistin dışında Arjantin seçeneği de bulunmasına karşın, Theodor Herzl, “Filistin her zaman hatırlayacağımız tarihi evimiz. Filistin ismi halkımıza olağanüstü bir kuvvetle çekici görünebilir” demiştir.

Yahudi toplum yaşamı ve kurumsal anlamda devlet yapısı büyük oranda dinî gelenek esas alınarak sürdürülmüştür. Modern dönem İsrail yayılmacı politikası bu geleneğin iz düşümlerini taşımaktadır. Tanrı'nın seçilmiş ulusu olmak, başkaları üzerinde egemenlik kurmayı gerektirdiğinden yukarıda örnekleri verildiği gibi kutsal metinlerden gösterilen gerekçeler ile hedefe ulaşmak istenmektedir (Hıdır, 25 Mart 2024).

Sonuç

Modern dönemlerde başlayan ve ırklar arasında üstünlük olduğu düşüncesinden hareketle yapılan çalışmaların çoğunlukla antropoloji literatürüne dahil olduğu bilinmektedir. Bu çalışmalar özellikle Batı uygarlığının diğerleri üzerinde başta sömürge faaliyetleri olmak üzere pek çok yanlış uygulamayı meşrulaştırması için gerekçe gösterilmektedir. Bunların en bariz bilinenlerinden biri de 20. yüzyılda Almanya'da saf ırk çalışmaları ve arındırma faaliyetleri kapsamında Yahudilerin soykırımı tabi tutulma girişimleriydi.

Devamında Yahudilerin bugünkü Filistin topraklarında başlayan devletleşme süreçlerinin ve İsrail'in güncel politikalarının sonuçları tarihsel arka planın bir devamı olduğunu göstermektedir. Yahudi ulusunun Tanrısal emre mazhar olduğu düşüncesiyle başlayan süreç, seçilmişlik, ahit ve kutsal toprak üzerinden sürdürülmüş ve çok sayıda örnekte görüldüğü gibi Yahudi ırk, kimlik ve dinî üzerinden toplumsal-kültürel birliktelik oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda her türlü eylem Yahudi dinî geleneği ile meşrulaştırılmıştır.

Kaynakça

- Adam, B. (2015). "Yahudilik". *Dinler Tarihi*. Ed. Baki Adam. 60-133. Ankara: Grafikler Yayınları, 2015.
- Adam, B. "Yahudilik Açısından Diğer Dinler ve Mensupları". *Dinler Arası İlişkiler*. Ed. Ali İbra Güngör. 85-107. Ankara: Grafikler Yayınları, 2017.
- Adam, B. (1992). "Yahudilerde Din ve Gelenek Üzerine", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 6/1, 44-51.
- Addis, W. E. (1906). *Hebrew Religion to the Establishment of Judasim under Ezra* London: Williams and Norgate.
- Aydın, M. (2008). *Dinler Tarihine Giriş*. Konya: Din Bilimleri Yayınları.
- Aydın, S. (2003). "Antropoloji". *Antropoloji Sözlüğü*, ed. Kudret Emiroğlu-Suavi Aydın, 47-52. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bayrakdar, M. (2016). *Üç Dinin Tarihi Yahudilik, Hristiyanlık, İslam*. İstanbul: Say Yayınları.
- Crone, P.- Cook, M. (1977). *Hagarism the Making of the Islamic World*. London: Cambridge University Press.
- Demirci, K. (2000). *Yahudilik ve Dinî Çoğulculuk*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Duygu, Z. (2018). "İsa'nın Yeni Ahit'te "Tanrı Oğlu" Olarak Tanımlanması Meselesi" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1, 155-181.
- Eisen, A. M. (1951). *The Chosen People in America: A Study in Jewish Religious Ideology*. Indiana: Indiana University Press.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Din Dışı*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Gece Yayınları.
- Ginzberg, L. (1906). *Legends of the Jews*. Cilt 3:4, New York: Jewish Publication Society.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Grady, R. (2020). *İsrail, Mitler ve Terör: İsrail Siyasetinin Dayandığı Efsaneler*. 13. Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Hallanger, N. J. (2005). "Eugencis". *Encyclopedia of Religion*. 5., ed. Lindsay Jones. 2. Edition. 2879- 2882. New York: Thomson Gale.

- Hasanoğlu, E. (2019). *Nûh Kanunları ve Nühilik*. 2. Basım. İstanbul: İsam Yayınları.
- Haviland, W. A. Et al. (2008). *Kültürel Antropoloji*. çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Herzl, T. (2014). *Yahudi Devleti*, çev. Sedat Demir. İstanbul: Ataç Yayınları.
- Husan, S. (2014). "The Zionist Project And The British Mandate in Palestine." *Proceedings of the Indian History Congress*. 75/967-974.
- James, E. O. (1935). *The Old Testament in the Light of Anthropology*. New York: Macmillian Company.
- İbn Manr, M. ibn M. (1883). لسان العرب . Cilt 1-2. Toronto: Bullag Misr al-Marb'ah al-Kubra al-'Amiriyah.
- Kurt, A. O. (2010). "Yahudilik'te Koşer ve Koşer Ekonomisi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4/2, 103 - 149.
- Küçük, A. (1988). "Ahid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 5, İstanbul: TDV Yayınları, 532-533.
- Meral, Y. (2021). *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*. İstanbul, MileNihal Yayınları.
- Özbudun, S. vd. (2007). *Antropoloji: Kuramlar/Kuramcılar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- (1916). *Pirke de Rabbi Eliezer*. Ed. Gerald, F. London: K. Paul, Trench, Trubner & Co.
- Tunç, İ. (2020). "Sözlü Kültürün Dinsel Kaynaklardaki Yansımaları", *Bartın İslami İlimler Dergisi*, 13/139-56.
- Türkçe Sözlük*. (2005). "Ahit". 10 Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uçar, İ. (2019). "Bir Irkçılık Söylemi: Hâcerizm", *Amasya İlahiyat Dergisi*. 357-372.
- Uzunçayır, C. (2021). "Avrupa Aşırı Sağının Yerlici İdeolojisi: Antisemitizmden İslamofobi'ye". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. 17/60, 164-186.
- Yandell, K. E. (2014). "Bilişsel Bataklığa Nasıl Saplanılır?: Dini Çoğulculuğu Detaylandırma", *Din Felsefesinde Çağdaş Tartışmalar*. Çev. Ferhat Akdemir. Ed. Michael L. Peterson-Raymond J. Vanarragon. Ankara: Ells Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü "Aranan: Ahit". Erişim 01 Mart 2024. <https://sozluk.adalet.gov.tr/ahit>
- Barger, K. (2022). *Ethnocentrism, What is it? Why are People Ethnocentric? What is the Problem? What can We Do about It*, <https://anthkb.sitehost.iu.edu/ethnocen.htm>, Erişim Tarihi: 17 Mart 2024.
- Hıdır, Özcan. "Netanyahu'nun Apokaliptik-Teo-Politik Kehanetleri" *Lacivert Dergi*. Erişim Tarihi: 25 Mart 2024. <https://www.lacivertdergi.com/dosya/2024/01/10/netanyahunun-apokaliptik-teo-politik-kehanetleri>
- Kutsal Kitap. "Yasa'nın Tekrarı 7". Erişim: 20 Mart 2024. <https://kutsalkitap.info.tr/?q=Yas.7>